

ANTONI LLENA.- Escultura di
secuda.

ANTONI LLENA
**MEMÒRIES
DE FUM**

L'AVENÇ

MEMÒRIES DE FUM

Antoni Llena

MEMÒRIES DE FUM

L'AVENÇ
Barcelona
2025

Barcelona, març de 2025
© del text, Antoni Llena
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2025
Mallorca 221, sobreàtic
08008 Barcelona
www.lavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreça's a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Coberta: Antoni Llena, amb una «escultura dissecada». Foto: A. Bernad

THEMA: DNC 1DSE-ES-J 2ADC 3MP
ISBN: 978-84-18680-56-4
Dipòsit legal: B. 6020-2025
Imprès a Gráficas 94

TAULA

Quatre whatsapp a tall de pròleg	9
Sempre a destemps	13
Les meves descobertes	21
El meu camí artístic	51
Calaix de sastre	87
Coses que he escrit	89
Lectures	107
A tall d'epíleg: Déu	117

QUATRE WHATSAPP A TALL DE PRÒLEG

Exercint de director d'una altra editorial, en Joan Ricart em va venir a trobar perquè escrivís les meves memòries. Li vaig dir que no, però va ser tan confiat i insistent, que a l'últim vaig claudicar. El resultat és el llibre que finalment, després de passar per les mans expertes del corrector Josep M. Foix, L'Avenç ha gosat editar i que ara teniu a les mans.

Les quatre lletres que venen a continuació, les vaig adreçar a en Ricart l'estiu del 2022, durant el procés de redacció del llibre.

(27.07.22)

ANTONI LLENA

Estimat Joan Ricart,
Aquests dies passats he començat a posar en escrit records que m'han vingut al cap per tal de mirar d'apuntalar les memòries que em vas demanar. D'una manera sui generis. Mirant d'explicar una consciència artística a partir de mancances i pors, un fresc que s'anés desplegant de manera atípica, com un mural farcit de contradiccions: primer un esbós de l'entorn familiar, la coneixença de la primera persona

amb qui vaig relacionar-me i amb la qui encara visc, la permanència d'aquesta amistat. Després podria continuar explicant la meua singular descoberta de l'art, el meu voler estar al món des de la distància, de cercar la modernitat des de l'anacronisme. La meua aposta de viure al món des de fora del món, situat al segle «catorze»... El meu descobriment de l'art, els meus interessos i ambicions artístiques. La meua aposta particular i les arrels que l'han feta créixer. La lluita per trobar un espai propi, trencador, que no estigués deslligat de la tradició. Les personalitats artístiques que m'han format. Les obres que he fet i les que m'han senyat. El camí fet sense haver-me plantejat de traçar-me fites per aconseguir-lo. L'erotisme, les contradiccions, els meus amors i fòbies i un llarguíssim etc. El meu entendre l'art com un fet polític deslligat de les opcions polítiques de moda. I, tot plegat, intentant sobretot que fos ben escrit. Sense pretensions literàries ni afany de passar a la història... Però fer això reclama temps i no sols temps. Cal disposar d'un talent i d'unes habilitats que no tinc. Gràcies i bona nit... o bon dia.

(17.08.22)

ANTONI LLENA

Benvolgut Joan,

Tot bé? No he parat d'escriure. Estic acabant les memòries. Encarant-ne la recta final. Possiblement les enllestiré aquesta setmana. Tinc escrites més de 10.000 paraules. No sé si és poc o massa. Estic content i tot es va lligant com volia. I les visualitzo amb imatges i tot. Han sortit de manera natural. A raig. Crec que estaran bé o si més no seran diferents. Insòlites en el món de l'art. Tiro pel dret i dic el que penso

i de la manera més sincera que sé. Estic il·lusionat. He treballat nits senceres enmig d'un silenci total. M'agradaria tenir-les ja passades en net... Et prego que no les mostris a ningú fins que tot no sigui perfecte. Moltes gràcies. M'has proporcionat un bon estiu.

(22.08.22)

ANTONI LLENA

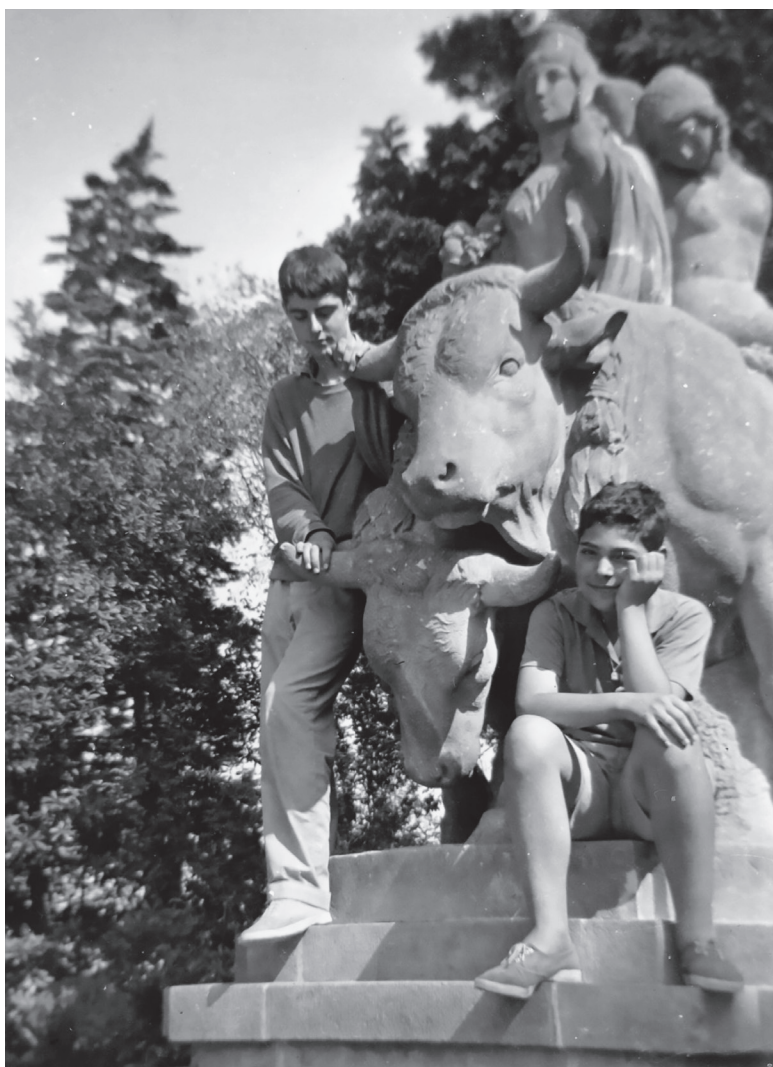
Estimat Ricart,

Has sobreviscut al temporal d'aquests dies? L'amic Ignasi Aragay va estar a punt de deixar-hi la pell... El 18 d'agost vaig acabar el relat de les meves memòries, que he estructurat en tres parts: els records d'infància, una infància viscuda gelosament, l'adolescència i la primera joventut viscudes fora del meu temps en un convent, i el començament de la meva pràctica artística i el seu desenvolupament, que és la part més extensa del relat i potser la més insulsa. Així que arribi a Barcelona a primers de setembre te les faré arribar. Són plenes de faltes ortogràfiques i sintàctiques que hauran de ser revisades. Aquí on soc no dispo de internet i no te les puc enviar. Si després d'haver-les llegit les vols llançar al cove pots fer-ho sense recança... M'he passat nits escrivint emparat d'un silenci meravellós. M'ho he passat bé. Però no m'he deslliurat de la vergonya.

(13.09.22)

ANTONI LLENA

Gràcies per haver-me forçat a escriure. M'ha agradat fer-ho.

Amb Antoni Bernad, a Montjuïc, on després hi hauria la Fundació Joan Miró, l'any 1958. Era el dia abans que jo entrés al convent dels Caputxins, un dia que em canviar la vida. La foto ens la va fer la meva germana Lola.

SEMPRE A DESTEMPS

«L'home és més complicat que el seu pensament.
Allò que té de més profund és la pell.»

Paul Valéry

Records

Al meu col·legi, els diumenges a la tarda feien cinema. La sala on es projectaven els films tenia baix i dalt. Els seients de dalt eren de ciment lliscat i, els de baix, butaques de fusta collades a terra. El galliner era reservat als nois. A la platea, s'hi podien barrejar nois i noies. La meva germana segona seia a les fileres de baix i jo, per estalviar diners, als graons del pis de sobre. La diferència de preu entre els dos àmbits era l'equivalent actual d'un cèntim d'euro. Aconseguir cada setmana els tres cèntims que costaven les dues entrades era una batalla a guanyar contra la paupèrrima economia domèstica, una victòria aconseguida a base de plors, un dolor que secretament enllaçava amb la sorda desesperança del món.

Una tarda d'octubre del 1951, a la sortida de la projecció, ja fosc, la meva germana estava exultant. Al seu costat, s'hi havia assegut un noi que l'havia fet riure. Durant uns quants dies em va venir a cercar a la sortida de classe, impacient per identificar entre la massa d'alumnes que tornaven a casa el nen que tan feliç l'havia deixada. Una vegada detectat, em va manar: «Fes-te'n amic. Porta'l a casa». I la vaig obeir!

Aquell nen era gairebé un any i mig més petit que no pas jo. Tenia la pell molt fina i els cabells rinxolats. Era grassonet i d'aparença plàcida. Vestia pulcrament i caminava calmós tot gronxant els braços. En canvi, jo era prim, els mitjons em lliscaven cames avall, em veia incapaç d'agafar res sense deixar-hi estampades les meves ditades i, a més, m'enfilava on fos com un mico. Va resultar que aquell nen es deia Antoni igual que jo, igual que el meu pare, igual que el seu. I d'un dia a l'altre ens vam fer inseparables.

Hi havia més coincidències: els dos vivíem a pocs metres de distància l'un de l'altre, al carrer de Muntaner de Barcelona, i teníem germanes boniques que el temps ens ha devastat impietosament.

A la tarda, quan sortíem d'escola, el meu amic venia a casa i ens tancàvem a l'habitació de la meva germana. Allà, en un clima de benaurança, asseguts al llit, ens oblidàvem de fer els deures i d'estudiar. Separar-nos ens resultava difícil, un procés que iniciàvem a poc a poc. Ens acompanyàvem a casa l'un i l'altre una infinitat de vegades, fins que algú de les nostres famílies ens venia a cercar per anar a sopar.

Setanta-un any després, aquell nen és un vell de cames blanques i primes que dorm a la part esquerra del meu llit i a qui de tant en tant observo estranyat en despuntar el dia, mentre noto un tap al pit, una nosa que no em deixa saber si soc dissortat o feliç.

A casa eren gent esquerpa, no recordo haver tingut mai un convidat a taula. Aquell noi va ser el primer de seure-hi i, també, la primera persona —jo aleshores tenia nou anys— amb qui vaig fer amistat, un fet que va produir un efecte balsàmic en la meva vida, igual de profitós que rebre un raig de sol al pic del hivern. Les pors que em tenien glaçada l'ànima van començar a diluir-se. Si fins aleshores

res havia patit per no saber si hauria estat capaç de fer servir correctament ganivet i forquilla davant d'ulls estranys, enfront d'aquell intrús ja no em feia cap angúnia de menjar amb els dits. Havia patit molt per coses absurdes. Em feia basarda haver d'encaixar la meva mà amb la d'un adult, una possibilitat de contaminació que em produïa molt de neguit perquè m'imaginava que devaluaria el tresor d'una infantesa que em tenia del tot gelós.

La meva germana, aquell nen i jo vam esdevenir a partir d'aleshores un puny. Ens vam convertir en argamassa. Si a l'època de la infantesa vaig viure reclòs en mi, a la de l'adolescència que just borronava vam viure feroçment reclosos en nosaltres tres, barrant el pas a tot allò que ens pogués semblar «normal». Vam arrelar els uns dins els altres per viure aferrats com les plantes que suspeses en l'aire creixen de la humitat que es transmeten sense necessitar que la terra les nodreixi.

L'escola, que formava part de la «normalitat», ens era sospitosa i miràvem de marginar-nos-en de la millor manera possible. Ma germana, tot i ser campiona de fer campana, aprovava amb facilitat els cursos de l'institut on anava perquè era llesta com una centella. A la llarga, aquesta llestesa va perjudicar-la, perquè se'n va refiar massa. L'Antoni Bernad —que és com es deia el meu primer amic— i jo, no tan espavilats com ella, vam tirar endavant amb suspensos i notes molt ajustades, i vam fiar la supervivència escolar a tot tipus d'argúcies: jo esgrimia l'habilitat que tenia pel dibuix per fer-me perdonar les mancances; i ell ocultava darrere maneres pulcres el seu absolut desinterès per tot allò que es deia a classe.

Clavells i gladiols

Els clavells i els gladiols són flors que han passat de moda. En el meu record, el pes de la flor del clavell feia que la fragilitat de la tija li fes tombar el cap. En canvi, el gladiol era una tija que s'alçava ufana carregada de floretes, d'unes floretes en forma de caputxa que s'anaven marcint a mesura que les novelles despuntaven. Eren flors de postguerra, flors d'altar.

El record d'aquestes flors em retorna a l'edat escolar, concretament a un mes de maig dels primers anys cinquanta, quan l'Antoni Bernad i jo vam voler fer una demostració de la nostra condició d'artistes, davant els companys de classe.

Maig era el mes de Maria, i els mestres reservaven la darrera hora lectiva a honorar la imatge de la Verge que hi havia a l'aula. Els capellans ens demanaven que li portéssim flors, i també que portéssim de casa gerros per mantenir-les en vida gràcies a l'aigua.

El Toni i jo vam voler lluir-nos i vam mirar de crear una escenografia on la marededeu sorgís enmig de flors com per art d'encanteri. Vam bastir una arquitectura rudimentària de graons que vam tapar amb una vànova que havíem furat del llit d'un capellà del col·legi, de nom Aquilino. I, damunt el domàs, hi vam disposar els gerros de tal manera que les flors amaguessin l'anarquia dels pots.

Encara no prou satisfets, vam intentar d'aconseguir més teatralitat: rere la imatge de guix coronada amb una aurèola de llautó, hi vam deixar enceses unes espelmes per tal de crear un resplendor misteriós. Enmig dels càntics, es va fer sentir la veu d'un noi que cridava: «¡Fuego!». En un tres i no res, les flames van començar a encendre la tramoia, men-

tre els alumnes ficaven a correu els estoigs dins les carteres i arrencaven a córrer espaordits cap a la porta d'eixida. L'*hermano* que feia de tutor en aquell moment es deia Rogelio i era un ésser que s'encenia amb facilitat. D'una revolada va fer una estrebada a la vànova de tal manera que la imatge de la Verge, els gerros, els clavells i els gladiols van anar a parar a terra fets miques..., mentre cridava esverat: «¡Apagad el fuego con el agua de los floreros!». El Toni i jo, els braços plegats, no ens vam moure del pupitre, paralizats i atònits en veure que la vànova robada es feia servir, ja mig rostida, per apagar la violència del foc.

Temorosos del càstig que ens podia caure a sobre, vam anar a trobar al pare Aquilino i li vam demanar de confessar-nos. Un darrere l'altre, li vam dir que li havíem robat i rostit la vànova pensant, astutament, que emparats pel secret de confessió no ens podria delatar ni castigar. El pobre home es va limitar a dir-nos: «A lo hecho, pecho», i ens va absoldre després d'acariciar-nos les galtes de la cara.

El nostre deliri estètic ens ha proporcionat uns quants ensurts a la vida. Molts anys després de l'esmentat incendi, pels volts de Nadal, érem al Fauchon de París mirant de confeccionar lots per regalar als amics. Meravellats pels colors de les mels i les melmelades que llüien a les prestatgeries, vam començar a perdre el cap fent provatures amb els colors de les unes i de les altres per tal de fer encara més bonics els regals, sense adonar-nos del cartell que deia: «No tocar». De cop, una cascada de pots de vidre plens de mels i melmelades es va estavellar contra el terra sumptuós de l'establiment, mentre ens en feien fora sense contemplacions.

Al pati mai no vam jugar al futbol, ni a cap esport reglamentat. Aprofitàvem les hores d'esbarjo per conrear fantasies. Espantats, això sí, perquè anàvem prenent consciència

que no hi havia gaire espai per a nosaltres al món. Que ens l'hauríem d'inventar. El futur ens era un vertigen, una bardsarda, un estel que encara no havia començat a parpellejar i del qual depenia l'eclosió de la nostra personalitat.

Teníem solament dues eines per combatre la nostra por: la confiança en la nostra intuïció i l'impuls cec d'una biologia que ens exigia d'alimentar-nos de fruits prohibits. Jo, gens dotat per a les relacions socials, vaig suplir les meves llacunes amb dosis de fe, una fe que era un «cromosoma» que la meva mare havia inoculat en la meva natura. Una fe «passiva» que consistia a deixar-me endur per la vida mandrosament, a estar sempre disposat a tot, sense rumb, obert al misteri. De petit, la mare m'explicava que just després de néixer un colom s'havia posat sobre el coixí del meu bressol, un fet que ella va interpretar com un senyal del cel i al qual jo vaig aferrar-me per tirar endavant.

Vaig viure al pis del carrer de Muntaner fins els quinze anys, que és quan vaig deixar la família per anar a viure en un convent.

Per llei de vida, el vegetal compacte que tan avarament s'havia nodrit es va esberlar, i això li va causar un desarrapament dolorós que va deixar ferides obertes encara no del tot tancades.

Les meves pors

D'infant vaig viure posseït de pors, pors que m'agafaven pel coll i no em deixaven respirar, que sortien a la nit com els ratpenats. Així que em posava al llit i apagava el llum, veia eixir de les parets, de sota el llit o d'entre els llenços braços de difunts que m'estiraven cap a la fossa, i em posava a

cridar aterrit. Aleshores la mare acudia a salvar-me, encenia el llum i se n'anava pensant que tot havia acabat. Però amb el llum encès les pors redoblaven. Recordava l'habitació on el meu avi havia estat exposat de cos present —a qui per fortuna no vaig veure mort— i reveia que tenia la porta entreoberta i el llum encès. El llum encès de la meva habitació em feia imaginar llavors que el difunt era jo. Per mirar d'apaivagar-me, la mare obria llavors el llum del passadís, però el pànic tampoc no minvava. La penombra em duia a les orelles les veus que havia escoltat dels qui sortien de contemplar l'avi difunt, i el terror tornava a encendre la meva imaginació. Sentia que deien: «Té el ventre molt inflat», o, «S'ha reventat i hem hagut de cobrir-li el cos amb serradures perquè la caixa ha començat a regalimar». Encara després, per acabar-ho d'adobar, em veia orfe, sol al món, i la basarda que això em produïa sols de pensar-ho feia que els cabells se'm possessin drets...I tot això es repetia dia sí dia també.

Ara segueixo imaginant el moment en què estaré tancat amb pany dins una caixa fosca: escolto el plor del meu company, desesperat per haver d'abandonar-me, i jo mateix plo-ro dins aquella obscuritat perquè la manca de vida no em permetrà de consolar-lo.

A aquestes alçades ja he vist morir els pares i m'he reconciliat amb la mort. Tant el pare com la mare van fer-ho als meus braços. El pare es va fondre com una flama que el ble abandona. La mare va partir plena d'angoixa, però la mort li va fer florir al rostre una bellesa desconeguda que conservo a la memòria com la flaire d'un perfum.

Va ser a partir d'aquell moment que vaig començar a escriure. La mare sempre s'havia delit per fer-ho, sense que les circumstàncies li n'oferissin l'oportunitat. No sé per quin

sentit del misteri, una vegada ella traspassada, allò per al qual em sentia totalment negat, escriure, es va tornar d'una dificultat superable. Un sentiment de responsabilitat envers la meva mare i també envers el seu pare em van empènyer a provar-ho. L'avi matern havia escrit profusament sense haver arribat mai a publicar, però potser tenia el somni secret de fer-ho *post mortem*. Una esperança dràsticament dallada per un fill seu que li va cremar tots els manuscrits, l'endemà de la mort, davant mateix dels meus ulls desorbitats.

«En aquest intent de memòries, m'he mudat i m'he desvestit, però mai no m'he quedat nu ni mai no m'he posat corbata. Al calaix dels meus records hi ha cartes sense adreça i n'hi ha sense remitent. És un calaix de sastre que mostro i ofereixo al lector perquè, si vol, em vesteixi com li plagui. Hi trobarà tisores, agulles, didals, retalls de roba, botons, cabdells, guix per traçar patrons, centímetres per prendre'm mides i gomes per esborrar-me... Hi trobarà de tot: retalls de coses que he escrit i fragments de lectures que m'han subscrit i m'han confirmat. Hi veurà pols, però no roba bruta.»

En aquestes «memòries de fum», Antoni Llena mira d'explicar una consciència artística a partir de mancances i pors, en un fresc que es va desplegant com un mural farcit de contradiccions. Primer hi esbossa l'entorn familiar, la coneixença de la primera persona amb qui va relacionar-se i amb la qui encara viu, la permanència d'una amistat. Hi continua explicant la seva singular descoberta de l'art, el seu voler estar al món des de la distància, de cercar la modernitat des de l'anacronisme. La seva aposta de viure al món des de fora del món. El seu descobriment de l'art, els seus interessos i ambicions. La seva aposta particular i les arrels que l'han feta créixer. La lluita per trobar un espai propi, trencador, però que no estigués deslligat de la tradició. Les personalitats artístiques que l'han format. Les obres que ha fet i les que l'han senyat. El camí fet sense haver-se plantejat de traçar-se fites per aconseguir-lo. L'erotisme, els amors i les fòbies i un llarg etcètera. L'entendre l'art com un fet polític deslligat de les opcions polítiques de moda. I, tot plegat, intentant que sigui ben escrit.

